Uudenmaan TE-toimisto

Tarkastusvaliokunta 26.9.2018 klo 11.30 /O 10/2017 Kotouttaminen/ Asiantuntijapyyntö

Maahanmuuttajien kotouttamisen onnistuminen työllistymisen näkökulmasta

Maahanmuuttajien työttömyysaste on korkeampi kuin suomalaisten. Siinä mielessä kotouttaminen ei ole täysin onnistunut, sillä emme ole saaneet maahan muuttaneita työllistymään yhtä usein kuin kantasuomalaisia. Toisaalta kaikki maahan muuttaneet eivät ole tai ole olleet varsinaisten kotouttamistoimenpiteiden piirissä, eivätkä kaikki myöskään tarvitse niitä.

TE-toimiston palveluiden piirissä olevien maahanmuuttajien työllistymiseen vaikuttaa moni asia. Moni ohjataan kotoutumisen alussa kotoutumiskoulutukseen tai muihin suomen tai ruotsin kielen opintoihin sekä suorittamaan esimerkiksi ammatillisten tutkintojen osia osaamisensa kehittämiseksi. Uudellamaalla on käytössä myös osaamis- ja ammattitaitokartoituksia, joihin kotoutujia voidaan ohjata jo kotoutumisen alussa tai kotoutumiskoulutuksen aikana. Näin polkua kohti työelämään voidaan nopeuttaa, ja toisaalta tarve ammatillisen osaamisen täydentämiselle havainnoida mahdollisimman aikaisessa vaiheessa. Suomi on kuitenkin yhteiskuntana hyvin koulutuskeskeinen ja oppilaitokset tukevat tätä esimerkiksi suosittelemalla opiskelijoita hakeutumaan muihin koulutuksiin. Koulutuksen tärkeyttä korostetaan, ja työelämä saattaa jäädä abstraktiksi ja kaukaiseksi asiaksi.

Työnantajien asenne ja ennakkoluulot vaikuttavat myös vahvasti maahan muuttaneiden työllistymiseen. Työnantaja saattaa vaatia täydellistä kielitaitoa sellaisissakin tehtävissä, joissa sitä ei todellisuudessa tarvita. Saatetaan vaatia juuri tietynlaista tutkintoa ja pelätään erilaisuutta. Työnantajat eivät ehkä huomaa, että maahanmuuttajat voivat tuoda mukanaan myös monenlaista uutta osaamista työpaikoille.

Kotoutujilla itsellään on usein vahva käsitys siitä, että heillä olisi automaattinen oikeus johonkin juuri tietyn mittaiseen kotoutumisaikaan, ja että sen aikana voisi vapaasti opiskella työttömyysetuudella tuettuna. Maahan muuttaneiden keskuudessa kiertääkin paljon virheellistä tietoa. Esimerkiksi huhu kolmen vuoden kotoutumisajasta tuntuu levinneen laajalle. Moni ei ehkä edes ajattele hakeutuvansa töihin tuona aikana, jolloin opiskeluun saa työttömyysetuuden lisäksi kulukorvauksen. Todellisuudessa ensimmäinen kotoutumissuunnitelma laaditaan aina vain vuodeksi kerrallaan, ja sen jälkeen tarkistetaan yksilöllisesti, onko kotoutumisaikaa aihetta jatkaa. Mikäli kielitaito on kehittynyt ja osaaminen on työmarkkinoille riittävää, voi kotoutumisaika ja siten myös oikeus kotoutumispalveluihin lakata esimerkiksi kahden vuoden jälkeen.

Yksi merkittävä este erityisesti vähävaraisten maahanmuuttajien työllistymiselle ovat sosiaaliturvan kannustinloukut. Työttömyysetuudella opiskelu ja erityisesti kotoutumislain mukaisen opiskelun ajalta saatava kulukorvaus voivat kannustaa koulutuksessa pysymiseen työn vastaanottamisen kustannuksella, sillä työn vastaanottaminen ei aina kannata taloudellisessa mielessä. Perheen toimeentulo kokonaisuutena vaikuttanee yksilöiden päätöksiin siitä, pyrkivätkö he työllistymään. Erityisesti pakolaistaustaisissa perheissä on usein paljon lapsia, ja lasten päivähoito kodin ulkopuolella voi olla liian kallista suhteessa työstä saatavaan palkkaan, kun samalla muut tuet vähenevät. Näissä tapauksissa sosiaaliturvajärjestelmämme tukee lasten hoitamista kotona, ja silloin toinen vanhemmista jää työmarkkinoiden ulkopuolelle.

Osalla kotoutujista on ylipäätään heikot valmiudet oppia kieltä ja työllistyä. Kielitaito ei osalla asiakkaista kehity, vaikka heille järjestettäisiin kotoutumiskoulutusta ja he osallistuisivat siihen. Suomessa on hyvin vähän sellaisia töitä, joita voi tehdä ilman kielitaitoa ja melko pitkälle kehittynyttä osaamista.

Kotoutumiskoulutus edistää maahanmuuttajien työelämävalmiuksia ja kotoutumista sekä sitä kautta työllistymistä

Kotoutumisen alkuvaiheessa kotoutumiskoulutus on palveluna hyvä, ja määrärahoja kotoutumiskoulutuksen järjestämiseen on Uudellamaalla ollut viime aikoina riittävästi. Kielen opiskelu on erityisesti kotoutumisen alkuvaiheessa tärkeää. Tuolloin on yleensä myös paras motivaatio opiskella.

Kotoutumiskoulutuksen vaihtoehto on omaehtoinen opiskelu, joka kotoutumisen alkuvaiheessa sisältää usein kieliopintoja. Se voi sisältää myös esimerkiksi luku- ja kirjoitustaidon opiskelua, aikuisten perusopetuksen opintoja tai ammatilliseen koulutukseen valmistavia opintoja. Viime vuosina oppilaitoksissa on myös ollut tarjolla entistä enemmän mahdollisuuksia kielituettuihin ammatillisiin opintoihin. Tällaiset opinnot ovat mahdollistaneet osaamisen tunnistamista varhaisemmassa vaiheessa, sekä maahan muuttaneille sujuvamman pääsyn ammatillisten tutkintojen suorittamiseen.

Jotta kotoutumiskoulutus ja omaehtoinen opiskelu olisi kustannustehokasta, tulee opiskelun edetä suunnitellusti. Opintojen etenemistä ja seurataan omaehtoisten opintojen osalta TE-toimistossa puolivuosittain ja kotoutumiskoulutuksessa useampi poissaolopäivä johtaa koulutuksen keskeytymiseen.

Kotoutumiskoulutusta ollaan uudistamassa Uudellamaalla, ja uusi malli tulee käyttöön vuonna 2019. Uudistuksen myötä pyritään joustavampiin ja yksilöllisempiin koulutuspolkuihin, sekä ohjaamaan asiakkaita työelämään ja muihin opintoihin entistä varhaisemmassa vaiheessa.

Kotoutumisajalla opiskelun lisäksi työnteon tulisi olla aito vaihtoehto ja kulkea rinnalla kotoutumisessa ja kotouttamistoimenpiteiden aikana. Esimerkiksi kotoutumiskoulutuksen tai omaehtoisen opiskelun aikana kotoutujia tulisi kannustaa vaikkapa osa-aikatyön tekemiseen. Työnteko voi kuitenkin vaikuttaa toimeentuloon kielteisesti. Epävarmuus siitä, pystyykö vuokraa maksamaan, tai jääkö perheelle riittävästi rahaa elämiseen, saattaa estää monen osaavan maahan muuttaneen työllistymistä.

Palkkatuen käyttöä ollaan tehostamassa Uudenmaan TE-toimistossa. Erityisesti oppisopimuksella opiskelu ja työnteko voisi auttaa maahan muuttaneita saamaan työelämässä tarvittavat tiedot sekä kontaktit työnantajiin.